

34 (34).
MAKRUHİ MİHRAN SAHAKYAN'IN ANLATTIKLARI
(1907, VAN, BIJINKERT K. DOĞUMLU)

Ben 1907'de Van'ın Bijinkert Köyü'nde doğdum. Bizimkiler çok zengindi. Evimiz hep dolu olurdu. Ekip biçtiğimiz çok geniş topraklarımız, yedi taşlı bir değirmenimiz, binlerce hayvanımız vardı. Bizim evde süt boldu; su yerine süt içerdik.

Babamın adı Rafik'ti; ona Rafo derlerdi; dört erkek çocuğu olmuş, bunlardan ikisi ölmüştü.

1915 yılının güneşli bir sabahı annem Koto erkenden testiği alıp Şamiram Kanalı'na su getirmeye gitti. Amcamın karısı da o gün ekmek pişiriyordu. Annem uzaktan yaklaşan atlıların ellerindeki süngülerin güneşte parıldadığını görmüş. Küçük büyük Vanlılar damların üzerinden bakmaktaymış. Türkler gelip köyümüze yığıldılar; köyü kuşattılar; rastladıkları insanı vurup öldürdüler. Annem o kargaşalığı uzaktan görmüş; testiği kırıp eve koşmuş ve Türklerin evimize dolmuş olduğunu görmüş. Ekmek hamuru yere yuvarlanmıştı ve her şey darmadağındı. İki amcamın karısını ve yedi çocuğunu ahıra doldurdular. Amcamın karısı kucağında çocuğuyla dışarı kaçtı; onu yakalayıp öldürdüler. Benim dokuz yaşında Movses isimli bir ağabeyim vardı. Bey'in karısı götürüp onu sakladı. Onu bir daha göremedik; götürüp Türkleştirdiler.

Güzel kızları atın sırtına koyup götürüyor, çocukları süngülerinin ucunda havaya kaldırıp ölmüş halde yere atıyorlardı; annesini de atın üstüne bindirip götürüyorlardı. Annem bebeğini kucaklayıp dayımın evine gitti. Türklerin eline düşüp onlara itaat etmeyen genç gelinlerin göğüslerini kesiyor ve köpeklerin önüne atıyorlardı. Amcalarımdan birini vurup Şamiram Kanalı'na atmışlardı. Manuk amcamı da böyle dehşet veren bir biçimde öldürmüşlerdi.

Ben bütün bunları kendi gözlerimle gördüm ve bunlar bugüne kadar bütün gün gözümün önünden gitmiyor.

Ben, Vardanuş kız kardeşim ve amcamın oğlu Yenok, amcamın karısı Hasmik evimizin eşliğinde süngüyle öldürüldüğünde ordaydık; tüfek süngüsünü vurup onu yere yığıldılar. Ailenin serveti büyük gelinin elinde, beline bağlanmış olduğu için onu öldürdüler. Ekmek pişirirken kullanılan kollukları ve elbiselerini yırttılar; belinin etrafına bağladığı altınları bulup, çıkardılar ve alıp gittiler.

Biz çocuklar Hayro, Nişan, Yenok, Vardanuş ve ben, amcamın karısı Paytsar'ın yanına sığındık. Amcamın dört oğlunu, Petros, Hımayak, Harutyun, ve Mesrop'u gözlerimizin önünde öldürdüler.

Amcamın karısı Paytsar bizi yanına aldı ve ahıra girdik. Bizi görüp öldürmesinler diye, Türk komşu üstümüze saman doldurmuştu. Üç Türk, ebeveyninin yanından uzaklaşan komşumuzun sekiz yaşındaki kızına avluda tecavüz etti. Biz saman yığınlarının arasından seyrediyorduk. O, bir saat sonra öldü.

Ertesi gün geceleyin o Türk kadın biz 5-6 çocuğu kendi evine götürdü; yemek yedirdi; sakladı ve gece vakti Van'a gönderdi. Göç başlayınca kadar orda kaldık. Amcamın karısı Paytsar ve Andranik'in ordusunda görev yapan Atom dayımla birlikte göç etmeye başladık. Yolun her iki yanı dağlıktı ve her iki taraftan da öldürüyorlardı. Bazıları hayvanların altına girerek kurtulmuştu. Sonunda Bandimahu Köprüsü'nün yakınına ulaştık. Orda halktan hemen hemen hiç kimse canlı kalmadı. Öküz arabalarına çocukları oturtmuşlardı ve arabalar nehre devriliyordu. Bazısını öldürüyorlardı; bazısı da kendini suya atıyordu. Halk bir yandan kaçıyor bir yandan Türkler arkasından geliyor mu diye arkasına bakıyordu.

Bir ovaya vardık. Bazısı ocak kurdu, bazısı sac üstünde ekmek pişirmeye başladı. Aç ve susuzduk. Takatsız kalan yerde serili kalıyordu; geri kalanlar yola çıktı.

İğdır'a vardık; ama orda çok kalmadık. İşkence ve acı çekerek Eçmiatsin yakınlarına ulaştık. Küçük amcam Manuk koleradan öldü. Birden birisi seslendi : "Bijinkert Köyü'nden kim var?"

Amcamın karısı : "Gel Atom gidelim" dedi.

Bizi topladılar. Ben, amcamın oğulları, yani beş çocuk Eçmiatsin'e geldik. Ruhban okulu binası ilk yetimhanemiz oldu. Artık hatırlamıyorum. Sonra bizi Dilican'a götürdüler.

Amcamın karısı yaşça büyük olan Arşaluys ve Nersesi alıp gitti.

Bizi yetimhanede tuttular. Ama imkânlar çok fazla değildi. Amerika'ya telgraf çektiler. Mr. Nelson ve Miss Cambell gelip Ermeni öksüzleri topladılar; götürüp Aleksandrapol'daki kışlalara soktular. O kadar çoktuk ki, bir yatakta iki kişi uyuyorduk; karyolalar iki katlıydı. Bize yiyecek sağladılar; giydirdiler. Amerikalılar yanımızda kaldı. Bize Taguhi Hanım, Nıvard Hanım, Makruhi, Şuşanik ve Gohar bakıyorlardı. Onların hepsi de Vanlıydı. Rahibeler bizi yıkıyorlardı. Amerikalılar hakkında bir şarkı bestelemişlerdi:

- Amerika'dan telgraf çektiler,
Mister Brown geldi,
Öksüzleri topladı
Bırakmadı hiç kimseyi
Sahipsiz, korumasız.

Ben orda iyi öğrenim gördüm. İngilizce ve Rusça öğrenmiştim. Mister Brown bir gün beni yanına çağırdı ve beni Amerika'ya göndermek istedi. Ama ben kabul etmedim.

Sülalemizden çok az kişi Ermenistan'a ulaştı. Amcamın kızı Arşaluys kocası Sahak'ın o sabah çok erkenden, saat yedide inekleri yola çıkarmaya gittiğini anlatmıştı. Döndüğünde Türk komşusu onu uyarılmıştı : "Sahak, oğlum! sizin avluya gitme, Türkler gelip avlunuza girdiler; herkesi öldürüyorlar."

Sahak bir ot yığınının içine girip kendi avlularında ne olup bittiğine bakıyor ve kendi babasını

donla dışarı çıkardıklarını, üç erkek çocuğunu da bağlı bir halde getirdiklerini ve babasını kendi çocuklarını öldürmeye zorladıklarını görüyor. Babası ateş etmiyor. Türkler onu da ağaca bağlıyorlar. Üç oğlunun dişlerini çekiyor, alınlarına vurup tırnaklarını çekiyorlar ve yüzlerini süngülerle delik deşik ediyorlar; üçünü de o şekilde işkenceyle öldürüyorlar. Sonra da babalarını öldürüyorlar.

Sahak bütün bunları kendi gözleriyle görüyor; ot yığınının içinde bayılıyor. Güneř doğarken Türk komşusu geliyor; Sahak'ı götürüp saklıyor. Sahak o şekilde kurtulup Yerevan'a geliyor.

1965'te Sahak üç erkek kardeşinin ve babasının anısına üç koyun kurban etti ve bir yemek verdi.